

TARİHTEN GÜNÜMÜZE TEKBİR VE TEHLİL NİDÂLARININ SLOGANİK DEĞERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Fatih Koca*

Öz

Bu makalede “Tekbîr ve Tehlîl” kavramlarının İslam dinindeki önemi ve Müslümanların kültür ve medeniyet anlayışlarındaki yeri ele alınmaktadır. Tekbîr ve tehlîl, İslam’ın en temel prensibi olan tevhidin başka kelimelerle ifade edilmesinden ibarettir. Müslümanlar bunları telaffuz ederek dine olan bağlılıklarını ifade etmiş olurlar. Bunun yanında Müslümanların, korku anında cesaret toplama, hüznün anında ferahlık bulmak ve sevinç anında zaferi kutlamak gibi maksatlarla tekbîr ve tehlîl okudukları görülmektedir. Bu makalede, bu uygulamanın dini dayanağına değinilmekte, daha sonra basit formlarda ve bestelerle topluca okunan tekbîr ve tehlîlin, toplumun psikolojisi ve davranışı üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tekbîr, tehlîl, mûsikî, cami, tekbir ve tehlil okumaları.

Abstract

An Investigation on Shibboleth Value of Takbir and Tehlil Exclamation (From History to Nowadays)

This article deals with the concepts of Takbir and Tehlil and their importance in Islam and the social life of the Muslims. Each of Takbir and Tehlil rephrases what is meant by Tawhid, the most essential principle of Islam. Uttering them, Muslims attest their commitment and devotion to Islam. In addition, they recite these utterances for taking courage in time of fear, getting relief in time of sorrow and celebrating happy events. Having covered their religious framework, the article examines the psychological and behavioral effects which Takbir and Tehlil have on the society, in particular when they are performed by congregation in such a simple musical composition.

Keywords: Takbir, tahlil, music, mosque, tekbir and tehlil recitings.

---

* Dr, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Din Mûsikîsi Öğretim Görevlisi,
neyzenfatihkoca@yahoo.com

Giriş

Dünya tarihi incelendiğinde; İslâm coğrafyasındaki toplumların, yüzyıllardır dinî, siyâsî, ekonomik, sosyo-kültürel birçok sebepten dolayı ortaya çıkan olaylarla birlikte uzun bir zaman dilimine yayılan değişim evreleri yaşadığı görülmektedir. Önceleri söz konusu bu evreler uzun bir zaman dilimini kapsarken, günümüzde ise bir hayli kısa bir zaman diliminde gerçekleşmektedir. Bu durumun yaşanmasında yakın zaman içerisinde gerçekleşen teknolojik gelişmelerin önemi büyüktür. Haberleşme ve iletişim araçlarının hayatımıza girmesiyle birlikte, dünyada olup biten en küçük bir değişim bile gün yüzüne çıkarak toplumların yapısını etkilemektedir. Hz. Peygamber'in risâleti ile başlayan bazı ritüeller de tevhid inancını zedelememek kaydıyla bu değişimin bir parçası olmuştur. İslamın güzelliğe ve estetiğe verdiği önem, İslam sanatlarının ve mimarisinin ilerleyerek günümüzdeki halini alması buna örnek olarak gösterilebilir. Hz. Peygamber'in, Müslümanların uyguladığı her işte bu güzellik anlayışından vazgeçmemelerini ve İslam'ın tevhid anlayışı ruhuna uygun bir şekilde hareket etmeleri hususundaki teşvikleri göz ardı edilmemelidir. Bu hususlar toplumsal alanın faydalarını ihtiva eden mimari bir güzellik olduğu gibi ferden icrâ edilen Kurân-ı Kerîm'in güzel bir tilâveti ya da ezânı güzel okuma da olabilir. Bununla birlikte Müslümanların toplu bir şekilde okudukları tekbîr, tehlîl, telbiye ya da salât ü selâm gibi herkesin aynı duygularla iştirak ettiği, Allah'a ve Resûlü'ne olan bağlarını gösteren, birlik-teliklerinin sembolleri sayılan bir ifade tarzı da olabilir. Biz bu çalışmamızda, Müslümanlar açısından önemli bir yeri olan ve onların topluca okudukları tekbîr ve tehlîl'in İslam tarihindeki yeri ve fonksiyonu üzerine bilgi vermeye çalışacağız. Bunun yanı sıra tekbîr ve tehlîlin günümüzde kullanım amaçları (alanları) üzerine kısa bir tahlilde bulunmaya gayret göstereceğiz.

Tekbîr ve Tehlîl

Tekbîr, "Allâhu ekber - Allah en büyüktür", tehlîl ise "Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah - Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun elçisidir" demektir. Tekbîr, Allah'ı ululamak ve yüceltmek, (Köse, XXXX, 341; Kaplan, 55.) tehlîl Allah'ın yüceliği ve birliğini, Hz. Muhammed'in insanlarla Yaraticının münasebetini sağlayan nübüvvetini vurgulamaktır. (Arpaguş, XXV, 214.) Tekbîr ve tehlîl, Allah'ın azametini ve kudretini bildiren bir anlama sahiptir ve Müslüman hayatının en önemli simgesidir. (Belviranlı, 51.) Bununla beraber insanın Allah'ın teklîği, varlığı ve azameti karşısında

kendisinin acziyyetinin de farkında olması demektir. Aynı zamanda ona olan bağlılığımızın bir sadakasıdır. (Müslim “Zekât” 53.)

Allah, Hz. Peygamber’e risâletinin ilk günlerinde vahyi insanlara bildirirken, kendisini yücelterek ve bunun bilincinde olarak bu hayırlı işe başlamasını emretmiştir. Allah’ın Müddessir sûresinde, “*Ve rabbeke fekebbir - Ve rabbini yücelt*” buyurmasıyla hem Hz. Peygamber hem de onun vesilesiyle bu emir tüm Müslümanlara verilmiştir. (Müddessir 74/3.) Böylece Hz. Peygamber tebliğ görevine tekbîr ile başlamış, tekbîr ile devam etmiştir. (Cuma Hutbesi, “Tekbîr, Allahu Ekber”, DİB, 26.07.2013.)

Hz. Peygamber’in tekbîr ve tehlîli her durum ve zamanda sadece ferdî olarak değil yanındakilerle beraber sesli bir şekilde okuduğuna şahit olmalıyız. Hz. Peygamber askerleri ile beraber seferlere giderken tepelere tırmandıkça onun tekbîrleri getirdiği, inişlerde ise tesbîhte (sübhânallah) bulunduğu zikredilmiştir. (Ebû Dâvûd “Cihâd” 78; Canan, V, 77.) Yine Hz. Peygamber Hendek savaşı hazırlıklarında ashâbı ile birlikte çalışmış, elindeki bal-yoz ile kayalara her vuruşunda, kayalardan çıkan şimşeklerle bazı yerlerin fetih müjdelerini aldığı anda “Allahu Ekber” nidâsında bulunduğu, ashâbın da bunlara aynı tekbîrlere cevap verdiği rivayet edilmiştir. (İbn Sa’d, IV, 83-84; et-Taberî, III, 45-46; Köksal, XII, 219-220.) Yine bu savaş esnasında Hz. Peygamber ve ashâbının bazı zamanlarda karşılıklı tekbîr getirmelerinden dolayı müşrikler bu tekbîr seslerini duymuş; “*Her halde Muhammed’e ve ashâbına kendilerini sevindirecek bir hal gelmiştir*” (Köksal, XII, 237.) demekten kendilerini alamamışlardır. Hz. Ali savaşta çarpıştığı kâfire, “Allahu Ekber” diyerek vurmuş, Müslümanlar da aynen “Allahu Ekber” diyerek karşılık vermişler ve onu cesaretlendirmişlerdir. (İbn Sa’d, II, 68; Köksal, XII, 261.) Yine Hendek savaşında korkunç bir rüzgâr çıkmış, bu rüzgârın sesi, kılıç şıkırtıları arasında Müslümanların tekbîr sesleri düşmana büyük bir korku salmıştır. (Köksal, XII, 291.) Müşrikler daha sonra savaş alanını terk ettiklerinde Müslümanlar onların ardından yine tekbîr nidâlarını yükseltmişler, böylece sevinçlerini göstermişlerdir. (Köksal, XII, 299.) Bu rivayetler ışığında Hz. Peygamber ve Müslümanların her durumda tekbîr ve tehlîl ile Allah’a sığın-dıklarını söyleyebiliriz.

İslam toplumunda özellikle sevinç gösterilerinin coşkulu bir şekilde tekbîr ve tehlîl sesleriyle kutlandığı, Hz. Peygamber döneminde bayram kutlamalarının bu minval üzere yapıldığı bilinmektedir. (Altınay, 333.) Yapılan kutlamaların ana unsuru hep birlikte getirilen tekbîr, tehlîl ve salavâtlardır.

152 • TARİHTEN GÜNÜMÜZE TEKBİR VE TEHLİL NİDÂLARININ SLOGANİK DEĞERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Bu tür kutlamalar, Müslümanların kendilerine bahşedilen bu güzelliklerden dolayı Allah'a şükranlarının bir nişânesi olarak ifade edilebilir. Örneğin Hz. Peygamber'in, fethi kendisine müyesser kılan Allah'a hamd ve şükrederek Mekke'ye mütevâzı bir şekilde girerken ashâbın tekbîr ve tehlîl sadâlarının eşliğinde Kâbe'ye yöneldiği zikredilmiştir. (Kılıç, 85.) Bu bağlamda Müslümanların hayırlı ve önemli işlerde bir merâsim ya da zafer kutlamalarında sevinçlerinin bir ifadesi olarak topluca tekbîr, tehlîl ve salavâtlar okuduklarına şahit olmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm okurken bazı sûrelerin sonunda tekbîr getirilmektedir. Bunun nedeni şudur: Vahyin bir müddet kesilmesi sonucu Hz. Peygamber buna çok üzülmüştür. Daha sonra Duhâ suresinin inmesi ile vahyin yeniden başlaması üzerine Hz. Peygamber büyük bir sevinçle "Allahu Ekber" diyerek nidâ atmıştır. Bunun neticesinde Hz. Peygamber, Duhâ ve onun ardından gelen sûrelerin sonunda müminlerin de "Allahu Ekber" diyerek tekbîr getirmelerini istemiş, Müslümanların bu sevinçe kıyamete kadar iştirak etmesini tavsiye etmiştir. (Köse, XXXX, 341-343.) Neticede Müslümanlar, Peygamberlerinin sevinç, hüzüün, korku vs. anlarında Allah'a sığınarak, Onu yücelterek ve tesbîh ederek rahatladığını görmüşler ve Hz. Peygamber gibi onlar da bu duygularını böyle ifade etmeye çalışmışlardır.

Tekbîr ve tehlîl, vakit namazlarından önce ezânda okunan ilk ve son cümlelerde de yer almaktadır. Namaza iftitah tekbîri ile başlarız ve rukû ve secde intikallerimizi de tekbîr ile yaparız. Bayram namazlarındaki hutbeler tekbîrlerle başlar ve tekbîrlerle biter. Kurban bayramı günlerinde namazlardan sonra teşrik tekbîrleri getirilir. Hac ve umre gibi ibadetlerin belirli aşamalarında yine tekbîrler vardır. Haceru'l-Esved'in öpülmesi esnasında tekbîrler getirilir. Tavafın başlangıcında tekbîrler alınır. Safa ve Merve tepesinde Kâbe görüldüğünde tekbîr ve tehlîl okunur. Arafat'ta vakfede tekbîrler getirilir. Şeytan taşlamada tekbîrler okunur. Kurbanlar kesilirken tekbîrler getirilir. (Köse, XXXX, 341-343.) Bunların yanında savaşta bineğe binerken, hilâl ilk görüldüğünde, dağ ve tepe gibi yüksek bir yere çıkarken, sevindirici bir olayla karşılaşıldığında da tekbîr getirilir. (Buhari "Cihâd" 132-133; Ebû Dâvûd "Cihâd" 158; Köse, XXXX, 343.) Neticede hayatımızın her safhasında tekbîr ve tehlîl vazgeçilmez bir unsur olarak karşımızda durmaktadır. Mesela İslam kültüründe, yeni doğan bebeklerin kulaklarına ezân okunup, kâmet getirilmektedir. Dolayısıyla Müslümanlar hayatlarına tekbîr ve tehlîl ile başlar, ölüm ânında ferden kendilerinin okumaları ile sonrasında da diğer Müslümanlar tarafından okunan tekbîr, tehlîl ve salât ü selâm duaları ile uğurlanmaktadır.

Tekbîr ve Tehlîl'in Savaş Mûsikîsi ile İlişkisi

İnsanların korku ve sevinci bir arada yaşadığı önemli olaylar şüphesiz savaşlardır. İlkçağlardan bu yana her toplumun savaşta askerî müziği kullandığı bilinmektedir. (Gazimihal, 1.) Bu müziğin kullanım amacı düşmana korku salmak ve savaşın kendi lehlerine çevrilmesinde düşman ordularının psikolojilerini bozmaktır. Orduda kullanılan bazı âlet ve edevâtların Orta Asya'dan batıya doğru İslamiyet'ten sonra yayıldığı ifade edilerek bu tarz müzik takımlarının ilk kurulduğu bölgelerin Orta Asya olduğu belirtilmektedir. (Gazimihal, 5.) Diğer bazı müzik âletleri sayılmakla beraber düşmanın psikolojisini en çok bozan müzik aletinin "Tabl" (Özcan, IX, 55-56.)¹ olduğu zikredilmiştir. Tabllar, vurulan ritimlerle askeri, cenk için coşturmakta, düşman askerlerinin acemice hareket etmelerine sebep olmaktadır. Bu tablların savaşta susması demek, düşman sancağının elde edildiği anlamına gelmesi demektir. Bu ritimlerle askerin "Allah Allah" diyerek bağırmaları ve Tekbîr nidâları İslam ordusuna güç, düşmana ise korku salmaktadır. İlk haçlı seferlerinde haçlıların İslam ordusunun bu tarz ordu müzik takımları ile karşılaşmaları, onların da aynı tarzda müzik takımları kurmalarına neden olmuştur. (Gazimihal, 8.) Orta Asya ve İslâm devletlerine has Tabilhâne takımları, Osmanlı döneminde daha da gelişerek Mehterhâne olarak karşımıza çıkmaktadır. (Gazimihal, 11.)

Savaşlarda müzikle kendi askerlerini cesaretlendirirken düşmanı korkutma veya ürkütme anlayışının bütün eski kavimlerde mevcut olduğu bilinmektedir. Aristo'nun *Kitâbu's-Siyâsesi*'inde seslerin insan ruhu üzerindeki etkisi sebebiyle savaşlara müzikle gitmenin düşmanı korkutmaya yönelik olduğu belirtilmektedir. (Özcan, XXVIII, 547-548.) Greklerin savaşlarda davul ve borular, Hintlilerin ve Partların düşmanlarını büyük davullarla ürküttükleri, cahiliye devri Araplarının askeri coşturmak amaçlı deflerle kahramanlık şiirleri okudukları ve muğanniyelerden faydalandıkları zikredilmiştir. (Özcan, XXVIII, 547-548.) Bunların yanında XIX. yüzyıla kadar İslam devletleri bu tarz uygulamalarını sadece savaşta değil barışta da uygulamıştır. Nevbet vurma² uygulamaları buna örnek sayılabilir. (Özcan, XXVIII, 547-548.)

1 Tabl "Davul" demektir.

2 Nöbet anlamına gelen nebbe, tekkelerde ritim sazları ve hanendelerin iştirakıyla yapılan özel törenlerdeki ritim çalgılarının adıdır. Bkz. Fatih Koca, *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Salâ ve Salavâtlar*, CÜİF Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Sivas 2013, s. 27.

154 • TARİHTEN GÜNÜMÜZE TEKBİR VE TEHLİL NİDÂLARININ SLOGANİK DEĞERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

İbn-i Battuta, Delhi Tuğluklular hanedanının ikinci hükümdarı II. Muhammed Şah'ın (1325-1351) sarayındaki bayramları anlatırken, özellikle sultan başta olmak üzere, İslâm ülkelerinden gelen misafirler ve müezzinler ile fillere binerek, müezzinlerin tekbîr sesleri ile ihtişamlı gösterilerin yapıldığını zikrettiği belirtilmiştir. (Bozkurt, V, 261-263.) Bu kutlamalardaki ihtişamın tekbîr ve tehlîl sesleriyle coşkulu hale getirilmesinin nedeni, iktidârın heybetini topluma ve gelen misafirlere göstermektir. Böylece verilen mesajın insanlara güven vermek amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Selçuklular döneminde davul ve zurna eşliğinde hacıların hac ilâhîleri ve salavâtlar getirilerek uğurlanması, topluca okunan tekbîr, tehlîl ve salavâtların sevinçli günlerde kullanılan Tekbîr ve tehlîllere örnek olarak gösterilebilir. (Uslu, 96-97.)

X. yy.'ın ikinci yarısına kadar İslâm'ın gücünü Bizans'a göstermek amacıyla Müslümanlar, Tarsus gibi Avâsım (sınırdaki bulunan şehirler) şehirlerinde bu tür törenlerin daha heybetli geçmesine büyük önem vermişlerdir. (Hasan, IV, 425.) Dolayısıyla okunan tekbîr ve tehlîller bu hizmete binâen daha coşkulu ve heyecanlı bir şekilde topluca icrâ edilmiş, sınırın öte yanında bulunan düşman yerleşim yerlerindeki insanlara sesleriyle güç gösterisinde bulunmuşlardır.

Türklerde toy (düğün), savaş, av ve bazı eğlencelerin İslâmi bir hazırlıkla başladığından söz edilmektedir. Bu hazırlıklara abdest alınıp iki rekât namaz kılındıktan sonra, önce topluca tekbîr, sonra Hz. Peygamber'e salavât getirilerek başlanmaktadır. Daha sonra nekkâre ve boru çalınarak, savaş varsa savaşın kazanılmasıyla birlikte kiliseler camiye çevrilip, ezân ve salâ okutulmaktadır. (Miyasoğlu, 194.) Ayrıca bir cenk yapılacağı esnada sesli bir şekilde tekbîr, tehlîl ve salavât getirilerek cenge girilmektedir. (Demir, 113.) Ayrıca cengâver bir savaşçının savaşta düşman üzerine "Allah Allah" diyerek, tekbîr ve salavât getirerek saldırmasından da söz edilmektedir. (Demir, 158.) Mesela Malazgirt savaşını anlatan târihi romanlarda savaşın Cuma günü tekbîrlere getirilerek ve salâlar verilerek başladığına dikkat çekilir. (Akgün, 1.)

Mûsikînin insan ve hayvanlar üzerindeki etkisini ele aldığımızda, icrânın ritim ve nağmelerine göre bu durum farklılık arz etmektedir. Öyle nağmeler vardır ki dinleyeni coşturur ve heyecan verir; öyle nağmeler vardır ki dinleyeni karamsarlığa, hüznü ve ızdıraba sokar. (Uludağ, 36.) Arapların "el-Hâdî" dedikleri deve sürücülerinin söylediği "Recez" isimli mûsikî, develerin bu nağme ve terennümlerle daha hızlı yürümelerine neden teşkil ettiği içindir. (Uludağ, 102.) Dolayısıyla savaşta ya da farklı durumlarda ritim ve mûsikî

ile okunan tekbîr ve tehlîl nidâlarının okuyanlara daha da cesaret ya da sevinç verdiği ifade edilebilir.

Günümüzde Tekbîr ve Tehlîl Nidâları

Tekbîr ve tehlîl'in İslam kültüründe önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiş bulunmaktayız. Bununla birlikte bu önemin günümüzde de korunduğunu ifade edebiliriz. Ancak ilk başta da belirtmiş olduğumuz birtakım gelişmelerle birlikte İslam toplumlari da hızlı bir değişim süreci geçirmiştir. Bu süreçte tekbîr ve tehlîl farklı sebeplerle karşımıza çıkmaya başlamıştır. Tamamen geçmişteki anlamını ve amacını yitirmemekle birlikte, farklı sebep ve ihtiyaçlar nedeniyle değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

İslam toplumlari, geçmişte birçok kez olduğu gibi günümüzde de birtakım siyâsî ve sosyal sebeplerden dolayı sıkıntılı süreçler yaşamaktadırlar. Bu sıkıntılar, Müslümanların hürriyet ve bağımsızlıklarına, dinî inançlarına, namus ve insan olma hürriyetlerine karşı gerçekleştirilen fîli veya psikolojik baskı ve uygulamalardır. Dolayısıyla bu sıkıntıyla karşı karşıya kalan toplum genellikle Müslümanların haftada bir kez bir araya geldikleri Cuma namazı sonrasında, maruz kaldıkları zor durumlara karşı durmak ve bu duygularını ifade etmek için tekbîr ve tehlîller getirmektedirler. Sloganik bir havada kullanılan bu tekbîr ve tehlîller Müslümanların yaşamış oldukları olayları ve zulmü kabul etmediklerini ve etmeyeceklerini ifade etmekte bir araç olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda okunan bu tekbîr ve tehlîller özgürlük için bir çağrı, bir haykırış, başkaldırı anlamları içermekle birlikte Müslümanların birbirlerine destek ve moral vermesi olarak da yorumlanabilir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaşanan bu süreçler tüm dünyaya hızla yayılmakta ve mağdur durumda olan topluma diğer Müslüman toplumlar da tekbîr ve tehlîller getirerek yalnız olmadıkları mesajını vermektedirler. Günümüzde Müslümanlar tekbîr ve tehlîli sadece Müslümanların kendi hürriyetlerine saldıran yabancılara değil, aynı dinî hassasiyetleri taşıyan aynı toprağı paylaşan kendi dindaşlarına karşı kullandığı (kullanmak zorunda kaldığı) cümlelerdir. Örneğin 28 Şubat sürecinde başörtüsü yasağı uygulamasıyla birlikte bu yasağı karşı olanlar, mağdur olan binlerce genç için üniversite önlerinde topluca tekbîr ve tehlîller getirilerek bu yasağı karşı tepkilerini bu şekilde ifade etmişlerdir.

Bunların yanı sıra tekbîr ve tehlîlin günümüzde futbol taraftarları tarafından kin ve nefret unsuru olarak, kışkırtıcı ve bölücü duygulara araç

edilmesidir. Futbol derbilerindeki olayların tekbîr sesleriyle başlaması,³ neticenin kendi lehlerine dönmesi amaçlıdır. Toplumdaki bu psikoloji, haksız da olsa kendilerinin doğru yaptıkları inancıdır. Bu aynı zamanda haklılık psikolojisinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Aynı durum bugün Arap Baharı adı altında gördüğümüz Müslüman toplumların siyâsî, ekonomik ve kültürel çatışmalarındaki gösterilerinde de söz konusudur. Her bir taraf kendini haklı olarak görmekte ve dinin sembollerini birbirlerine karşı kullanmaktadırlar. Bu bize Hz. Ali taraftarları ile Muaviye taraftarlarının birbirlerine karşı kullandıkları dinî sembollerini hatırlatmaktadır. Bu durum her iki taraf için de bir çıkış noktası olmuş, ancak Müslümanlar açısından bu, onlara zarardan başka bir şey getirmemiştir. (Akbulut, 179-223.) Hâlbuki Hz. Peygamber'in ve ashâbının asr-ı saâdetinde bu sloganları karşı tarafı sindirmek için müşriklere karşı kullandığı, (İbn Sa'd, II, 68; Köksal, XII, 261.) ya da sevinçli bir olaya binâen kendi aralarında icrâ ettikleri bir uygulamadır. Müslümanlar için gözden kaçan şey budur. Bu sloganların Müslümanlar açısından kullanıldığı ve kullanılacağı tek yer ve zaman, sevinç, güven ifade eden olay ve durumlar olduğu unutulmamalıdır. (Kılıç, 85; Köse, XXXX, 341-343.) Tarihte buna benzer yapılan olayların Müslümanlara hiçbir fayda vermediği ifade edilmiştir. (Akbulut, 179-223.)

Arap coğrafyasında “Yoksulluğa son, işsizliğe son” isyanı ile başlayan devrim dalgası, tekbîr sesleri ile başlamış ve yine tekbîr sesleri ile nihayete⁴ ermiştir. Bu durum Türkiye’de yapılan bazı siyâsî eylemler ve protestolara benzer bir durumdur. Camilerden çıkan cemaatin tekbîr ve tehlîl seslerine kulak vermesi ve bu seslerle heyecanlanıp galeyâna gelerek onlara eşlik etmesi doğal karşılanabilir. İslâm’a ve Müslümanlara yapılan zulûm ve haksızlıkları hiçbir Müslüman tasvip etmez. Düzeltmeye gücü yetmeyen herhangi bir Müslüman, bu haksızlıklara da bir şekilde karşı çıkmak zorundadır. İnsanların bu tarz uygulamaları, haksızlık yapanlara haksızlıkların bilincinde olduklarını, hakkına tecavüz edilmişlerin arkalarında olduklarını göstermek içindir. Bu durum, “*Hak sahibinin söz hakkı vardır*” (Buhârî “İstikrâz” 13.) hadîs-i

3 <http://www.aydinlikgazete.com/mansetler/25444-besiktas-galatasaray-derbisindeki-olaylar-tekbir-sloganiyla-basladi.html> 23 Eylül 2013; http://www.zaman.com.tr/multimedia_getGalleryPage.action?sectionId=8&type=video&galleryId=136374; <http://spor.internethaber.com/spor/super-lig/bursaspor-besiktas-macinda-tekbir-sesleri-171316.html> 8 Nisan 2013.

4 Ali Polat, “Arap Baharındaki Tekbîr Sesleri”, <http://www.ilkehaber.com/yazi/arap-baharindaki-tekbir-sesleri-6301.htm> 21 Aralık 2012.

şerfi ve “*Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır*” (Muhsin Kalkışım, 324) sözünden hareketle coşkulu bir şekilde tekbîr ve tehlîllerle güçlendirilmiş bir güç gösterisi olarak değerlendirilebilir. Bununla beraber, yapılan haksızlıklar ne derece olursa olsun Müslümanlar tekbîr ve tehlîl getirmekle Allah’a olan güvenlerini dile getirmekte, bu haksızlıkların bir gün O’nun tarafından bertaraf edileceğini ifade etmektedir.

Tekbîri ve tehlîli bir katlin, siyâsî bir emelin, bir sîi-istimâlin, bir ticaretin sloganı haline getirmek, Allah’ın yüceliğini anarak küçük emellere âlet etmek Müslümanlara yakışmayan bir durumdur. (Cuma Hutbesi, “Tekbîr, Allahu Ekber”, DİB, Ankara 26.07.2013.) Böylece getirilen tekbîrler ve tehlîller hem dinde hem de tekbîr ve tehlîlin ruhundaki asıl anlamıyla bağdaşmamaktadır.⁵

Sonuç olarak Müslümanlar, sesli ve sloganik hatta basit nağmelerle bezenerek okunan tekbîr ve tehlîlleri nerede, ne zaman ve ne şekilde okunması gerektiği hususunda daha dikkatli davranmalıdırlar. Kısacası korku salmak için coşkulu bir şekilde okunan tekbîr ve tehlîl, sadece Müslüman olmayanlara karşı bir güç gösterisi olarak okunmalı; (İbn Sa’d, II, 68; Köksal, XII, 261-291.) Müslümanların kendi aralarında ise sevinç ve hüzünde ortaklık maksadıyla okunmalıdır.

Kaynaklar:

- Akbulut, Ahmet, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, Pozitif Matbaası, Ankara 2001.
- Akgün, Mustafa, *Alparslan ve Malazgirt Destanı*, Akgün Yay., Ankara 2008.
- Altınay, Ramazan, *Emevîlerde Günlük Yaşam*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2006.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin, “Kelime-i Tevhîd”, *DİA*, Ankara 2002, XXV, 214.
- Belviranlı, Ali Kemal, *Mûsikî Rehberi Dinî Mûsikî*, Nedve Yay., Konya 1975.
- Bozkurt, Nebi, “Bayram-Bayram Kutlamaları”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 261-263.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl Ebû Abdillâh (ö. 256/869), *el-Câmiu’s-Sahîh*, (Thk. Mustafâ Dîb el-Buğâ), Dâru İbn Kesîr, Beyrût 1087.
- Canan, İbrahim, *Hadis Külliyyâtı Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara 1988.
- Cuma Hutbesi, “Tekbîr, Allahu Ekber”, *DİB*, 26.07.2013.
- Demir, Necati, *Dânişmen-Name*, Akçağ Yay., Ankara 2004.

5 Ahmet Yaman, “Diyanet’in Tekbîr Hutbesi Konuşuluyor”, <http://www.internethaber.com/diyanetin-tekbir-hutbesi-konusuluyor-564779h.htm>. 27 Temmuz 2013.

158 • TARİHTEN GÜNÜMÜZE TEKBİR VE TEHLİL NİDÂLARININ SLOGANİK DEĞERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistâni (ö. 275/888), *Sünen*, Dâru Kitâbu'l-Arabî, Beyrût (ty).
- Gazimihal, Mahmut Ragıp, *Türk Askeri Müzikaları Tarihi*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955.
- Hasan, Hasan İbrahim, *İslâm Tarihi*, (çev. İsmail Yiğit), Kayhan Yay., İstanbul 1988.
- <http://spor.internethaber.com/spor/super-lig/bursaspor-besiktas-macinda-tekbir-sesleri-171316.html>. 8 Nisan 2013.
- <http://www.aydinligazete.com/mansetler/25444-besiktas-galatasaray-derbisindeki-olaylar-tekbir-sloganiyla-basladi.html>. 23 Eylül 2013. http://www.zaman.com.tr/multimedia_getGalleryPage.action?sectionId=8&type=video&galleryId=136374. 8 Nisan 2013.
- Kalkışım, Muhsin, “Her Kışın Bir Baharı Her Gecenin Bir Nehârı Vardır”, *Karanlık Dönemler ve Ödenmiş Bedeller*, Eğitim Bir Sen Yay., Ankara 2012.
- Kaplan, Zekâi, *Dinî Mûsikî Dersleri*, MEB Yay., İstanbul 1991.
- Kılıç, Ünal, *Fethü'l Fütûh Mekke'nin Fethi*, Kayhan Yay., İstanbul 2009.
- Koca, Fatih, *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Salâ ve Salavâtlar*, CÜİF Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Sivas 2013.
- Köksal, Mustafa Asım, *İslâm Târîhi*, Şamil Yay., İstanbul 1987.
- Köse, Saffet, “Tekbîr”, *DİA*, İstanbul 20011, XXXX, 341.
- Miyasoğlu, Mustafa, *Günümüz Türkçesiyle Dede Korkut Kitabı*, Bayburt Belediyesi Kültür Yayınları, Konak Yay., İstanbul 2011.
- Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1407/1986.
- Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâru Sâdir, Beyrût (ty).
- Özcan, Nuri, “Davul”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 55-56.
- Özcan, Nuri, “Mehter”, *DİA*, Ankara 2003, XXVIII, 547-548.
- Polat, Ali, “Arap Baharındaki Tekbîr Sesleri”, <http://www.ilkehaber.com/yazi/arap-baharindaki-tekbir-sesleri-6301.htm>. 21 Aralık 2012.
- Uludağ, Süleyman, *İslam Açısından Mûsikî ve Sema'*, Uludağ Yay., Bursa 1976.
- Uslu, Recep, *Selçuklu Topraklarında Müzik*, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya 2010.
- Yaman, Ahmet, “Diyanet'in Tekbîr Hutbesi Konuşuluyor”, <http://www.internethaber.com/diyanetin-tekbir-hutbesi-konusuluyor-564779h.htm>. 27 Temmuz 2013.